

УДК 159.99

РОЛЬ СІМ'Ї В РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДИТИНИ

Бончук Н.В., аспірант
кафедри загальної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
практичний психолог
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва»

У статті розглядається психолого-педагогічна проблема впливу родини на формування й розвиток математичних здібностей дитини та її обдарованості. Виділено родинні патерни, що обумовлюють розвиток чи гальмування розвитку математичної обдарованості у дитини. В якості первинних умов впливу на формування й розвиток математичних здібностей розглянуто особливості стилів батьківсько-дитячої взаємодії, структурні характеристики родини, специфіку відносин між її членами, емоційний клімат у сім'ї та ін. Висвітлено питання психологічної підтримки родини, де зростає математично обдарована дитина, окреслено можливі дієві шляхи взаємодії сім'ї та школи із цього питання.

Ключові слова: математична обдарованість, обдарована дитина, батьківський вплив, родинний вплив.

В статье рассматривается психолого-педагогическая проблема влияния семьи на формирование и развитие математических способностей ребенка и его одаренности. Выделены семейные паттерны, обуславливающие развитие или торможение развития математической одаренности у ребенка. В качестве первичных условий влияния на формирование и развитие математических способностей рассмотрены особенности стилей родительско-детского взаимодействия, структурные характеристики семьи, специфика отношений между ее членами, эмоциональный климат в семье и др. Освещены вопросы психологической поддержки семьи, где растет математически одаренный ребенок; обозначены возможные действенные пути взаимодействия семьи и школы по этому вопросу.

Ключевые слова: математическая одаренность, одаренный ребенок, родительское влияние, семейное влияние.

Bonchuk N.V. THE FAMILY'S ROLE IN THE DEVELOPMENT OF A CHILD'S MATHEMATICAL GIFTEDNESS

The article deals with the psychological and pedagogical problem of the influence of the family on the formation and development of the mathematical abilities of the child and his/her giftedness. Family patterns are identified, which determine the development or inhibition of the development of mathematical giftedness of a child. As the primary conditions for influencing the formation and development of mathematical abilities, the peculiarities of parent-child interaction styles, structural characteristics of the family, the specifics of relations between its members, the emotional climate in the family, and others are considered. The questions of psychological support of the family, where a mathematically gifted child grows, are highlighted; possible ways of interaction of family and school on this issue are outlined.

Key words: mathematical giftedness, gifted child, parent influence, family influence.

Постановка проблеми. Дитяча математична обдарованість є одним із найбільш цікавих та загадкових феноменів, що завжди знаходиться під прицілом дослідників у педагогічній та психологічній науці. Інтерес до неї в наш час є надзвичайно високим. Пришвидшений розвиток нових технологій зумовив потребу суспільства в людях, які здатні нестандартно вирішувати нові проблеми, вносити новий зміст в усі сфери життєдіяльності. Задовольнити цю потребу можливо тільки шляхом збереження і примноження інтелектуального потенціалу країни. Саме обдаровані діти створюють унікальну можливість для соціуму зберегти й відтворити інтелектуальний людський ресурс. При вдалому

ваного, а також завдяки його бажанню і зусиллям, він отримує можливість долучитись до інтелектуальної еліти країни.

Запит суспільства на людей із високим рівнем когнітивних здібностей поглиблює тенденцію в сучасній науці та освіті до набуття математичною обдарованістю статусу особливої суспільної цінності. Тому інтелектуальна обдарованість дитини є предметом особливої уваги в усіх соціальних інституціях, де вона виховується і навчається. Оскільки родина є первинною ланкою соціалізації дитини, де вперше проявляються її задатки, що згодом проростають у здібності, можна стверджувати про вагомий, а в частині випадків – визначний вплив сімейного оточення на розвиток обдарованості в дитини.

Саме батьки, люблячі, уважні і турботливі, найпершими помічають обдарованість власної дитини. Батьки – головна опора обдарованих дітей. Від них великою мірою залежить, наскільки успішно буде виконане завдання розвитку здібностей і виховання дитини. Батькам під силу виростити обдаровану дитину щасливою і добре пристосованою, якщо вони чуйно сприймають всі аспекти її особистості. Іншими словами, родинне виховання є тією базою, на ґрунті котрої розвиваються її здібності, оскільки за їх розвиток несе відповідальність насамперед сім'я. Під час дорослішання все більше в цьому процесі набувають важливості зовнішні чинники, тобто суспільство, яке відіграє роль у становленні здібностей обдарованого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обдарованість як психологічний феномен досліджувалась такими вченими, як Д.Б. Богоявленська, Ю.Д. Бабаєва, Л.А. Венгер, Дж. Гілфорд, Е. Клапаред, К.І. Ларіонова, Н.С. Лейтес, О.М. Леонт'єв, О.М. Матюшкін, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, О.І. Савенков, Ч. Спірмен, В.Д. Шадріков, М.О. Холодна, К.А. Хеллер, В.С. Юркевич та ін.

В Україні проблемі обдарованості присвячені дослідження В.О. Моляко, А.Б. Коваленко, О.І. Кульчицької, В.В. Клименка, Г.С. Костюка, О.Л. Музики, О.В. Бобир.

За кордоном найбільш значні дослідження математичних здібностей були здійснені психологами А. Біне, Т. Симоном, Е. Трондайком, Л. Терменом, Верноном, Г. Ревешем і математиками Ж. Адамаром і А. Пуанкаре. Психологічні моделі обдарованості були розроблені в роботах Е. де Боне, Дж. Рензуллі, П. Торренса.

Феномен математичних здібностей та обдарованості розглянуто в працях С.Г. Бутоліна, Е.О. Голубевої, О.П. Гусевої, В.М. Дружиніна, І.В. Дубровіної, С.О. Ізюмової, В.А. Крутецького, А.П. Капалайте, Ю.П. Козловської, А.Г. Колзіної, І.А. Львовчкіної, В.М. Сапожнікова, В.В. Суворової, Т.М. Хрустальнової, Є.І. Сибірякової та ін.

Питання впливу середовища на розвиток особистості досліджували В. Іттельсон, Дж. Вінкель, С. Мілгрем, Н. Міллер, Дж. Гібсон, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, Л.А. Венгер, М.С. Лейтес, Р. Пломін. Роль родини в розвитку дитячої обдарованості вивчали А.І. Савенков, Н.Б. Шумакова, А.І. Лісіна, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін та ін.

Дослідження Ю.З. Гільбуха, О.М. Гарнець, С.Л. Коробко у 80-х роках минулого століття підтвердили гіпотезу про соціальну спадковість як основний чинник, що обумовлює виникнення обдарованості.

Постановка завдання. Мета статті – розгляд основних аспектів родинного виховання, що здійснюють вплив на розвиток чи згасання математичних здібностей та обдарованості дитини.

Незважаючи на інтерес дослідників до проблеми математичної обдарованості, в науковій літературі досі недостатньо розкрита тема родинного впливу на розвиток інтелектуальних здібностей дитини. Вимагає поглибленого розгляду проблема організації систематичної взаємодії психологів та педагогів із родиною, в якій виховується математично обдарована дитина. Бракує праць, присвячених методам психоедукації сім'ї та школи відносно питань виховання математично обдарованих дітей. Розгляд цих тем – в основі завдання для даної статті.

Виклад основного матеріалу. Проблема обдарованості має давню історію й турбує людство протягом багатьох віків. Проте оскільки вона є специфічним рідкісним психічним утворенням, що значною мірою обумовлене індивідуальними особливостями людини, дослідники обдарованості мають досі доволі питань щодо її причин, природи, умов та особливостей розвитку.

Обдарованість – це структура психічної якості особистості, яка розвивається протягом її життя і детермінує можливість досягнення індивідом більш високих (незвичайних, неабияких) результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) в тому чи іншому виді діяльності [1].

Д.Б. Богоявленська, О.М. Матюшкін, А. Тенненбаум, Дж. Рензуллі та ін. розглядають обдарованість як системну якість, що не зводиться до інтелектуальних або особистісних характеристик, а інтегрує фактори різної природи. В.А. Крутецький відзначає, що людина не народжується здібною до тієї чи іншої діяльності, оскільки її здібності формуються, складаються, розвиваються в правильно організованій відповідній діяльності, протягом всього її життя, і під впливом навчання і виховання [3]. Пріоритетною галуззю виховання можна назвати процес становлення людини, допомога в набутті нею самої себе.

У вітчизняній психології сформувався погляд на математичну обдарованість як на високий рівень математичних здібностей. В.А. Крутецький під здібностями розуміє «індивідуально-психологічні особливості людини, які сприяють швидкому і легкому опануванню певної, наприклад, математичної

діяльності, оволодіння відповідними навичками та вміннями» [2]. Він також вважає, що математичні здібності не є вродженими, а сформованими індивідом протягом життя.

Математично обдаровані діти відрізняються від інших високим рівнем здібностей логічно-абстрактного, образно-просторового та символічно-числового мислення. Батьки першими помічають ознаки обдарованості в дитині, від їх реакції стосовно поміченого й подальшого ставлення багато в чому залежить ймовірність реалізації потенціалу обдарованості.

Унікальне поєднання здібностей та потенціал їх розвитку визначаються двома основними факторами: задатками і впливом навколишнього середовища. Зокрема, британський психолог Д. Шаттлворт (1935) запропонував кількісні пропорції впливу середовища і спадковості на розумовий розвиток: 64% – спадковий вплив, 16% – специфіка родинного середовища, 3% – особливості виховання дітей в сім'ї, 17% – змішані фактори (взаємодія спадковості з середовищем). Він дійшов висновку, що найбільшого розквіту здібностей досягають ті люди, що перебували в максимальному сприятливому для цього середовищі.

Вітчизняні вчені Л.С. Виготський та О.Р. Лурія вважали, що багате культурне середовище, де перебуває і виховується дитина, є запорукою успішного розвитку її здібностей та обдарованості. Саме тому родина грає чи не головну роль у розвитку обдарованості особистості, оскільки основні її якості, характеристики, психологічний кістяк особистісної структури закладаються в дитинстві, коли дитина росте, розвивається й пізнає світ навколо себе. Незважаючи на те, що в майбутньому на становлення особистості впливають й інші чинники, все ж перші етапи її розвитку є визначальними. Тобто, якість й характер родинного виховання неминуче відкладає відбиток на все подальше життя людини.

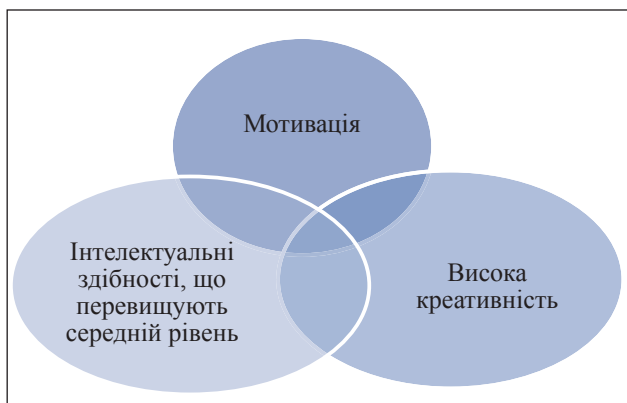

Рис. 1. Модель обдарованості за Дж. Рензуллі

Спочатку батьки відзначають інтерес дитини до обчислень, математичних дій, помічаючи, що скоро цей вид діяльності для дитини стає пріоритетним і улюбленим. Дитина демонструє значну мотивацію до занять математикою, охоче займаючись значну кількість часу без помітних ознак втоми. Вслід за цим батьки помічають, що розумовий рівень розвитку їх дитини в цілому випереджає рівень її однолітків, і з часом такий розрив збільшуватиметься. Однією з проблем сімейного виховання є неухвага до здібностей, потенцій обдарованості майбутнього фахівця в дорослому житті [4].

Уважні батьки відзначають, що їхня дитина, займаючись математикою, прагне знайти більш економне, «красиве» рішення, що іноді йде врозріз із шкільними рекомендаціями до виконання завдань. Вказані психологічні елементи мотиваційної й когнітивної сфер, креативний підхід до вирішення розумових завдань, за моделлю Дж. Рензуллі (рис. 1), є маркерами обдарованості дитини. В одних випадках батьки, спостерігаючи за дитиною, доходять такого висновку самостійно, в інших – отримують інформацію про її математичну обдарованість від педагогів. Позиція батьків відносно факту обдарованості їхньої дитини теж часто визначає, яким шляхом піде розвиток її математичних здібностей. Амплітуда можливих реакцій простягається від ігнорування їх наявності до гіперопіки й підвищеного контролю.

У науці є загальноприйнятою точка зору, що задатки, на основі яких розвиваються здібності, можуть успадковуватись від батьків, але для розвитку їх до обдарованості вагомий вклад вносить насамперед оточення дитини. Дотримуючись моделі Дж. Рензуллі, подивимось, яким чином здійснюється вплив батьків на розвиток компонентів математичної обдарованості.

Когнітивна сфера (розвинені інтелектуальні здібності вище середніх). Відомо, що математично обдаровані діти найчастіше виховуються в сім'ях, де батьки є добре освіченими. Як правило, в сім'ях обдарованих дітей чітко простежується висока цінність освіти, а самі батьки найвірогідніше зайняті у сфері інтелектуальних професій, мають високий IQ і різноманітні інтелектуальні захоплення. У рамках вивчення стратегій виховання потенційно обдарованих дітей та зв'язку їх із наявністю пізнавального інтересу в їх батьків цікаві спостереження В.С. Юркевич, які свідчать про те, що обдаровані діти, як правило, виростають у сім'ях, безумовно, інтелегентних, радше навіть у сім'ях інтелектуалів. І справа тут не в

успадкованих генах, а в родинному кліматі, особливостях дитячо-батьківських відносин, ціннісних орієнтирах батьків [6, с. 14].

Змалку перебуваючи в середовищі, де заохочується розумова діяльність, існує інтерес до науки й літератури, де є книги, де є цікаві й змістовні розмови, а батьки проводять час із дітьми в спільних заняттях, що мають розвивальний вплив, діти отримують напрочуд сприятливе підґрунтя до розвитку власних спеціальних здібностей, у тому числі й математичних. Батьки, що глибоко цікавляться математикою, безперечно, транслюють свій інтерес дитині. Майбутня сфера захоплень дитини повинна бути для неї дотичною в родині. Так, знаменита вчена-математик Софія Ковалевська зацікавилась математикою в ранньому дитинстві, розглядаючи стіни кімнати, на яких замість шпалер наклеїли аркуші з батьківських математичних лекцій. Нерідко батьки самі починають навчати свою дитину математиці і дуже часто стають справжніми її наставниками на довгі роки.

Мотиваційна сфера. Математично обдаровані діти мають стійку мотивацію до саморозвитку в цікавій сфері, наполегливість у вирішенні завдань, але такий високий рівень мотивації – це не лише прояв палкого внутрішнього прагнення, а й наслідок мудрої позиції батьків, які, з одного боку, не примушують дитину до занять, з іншого, – роблять все, щоб підтримати її інтерес до математики.

Висока креативність. Креативність як творчий підхід реалізується в математиці в пошуку нових нестандартних рішень. У родині, де батьки не заважають дитині йти власним шляхом і не висловлюють несхвалення в разі невдачі, а за пошук нового, незвичного у своїй навчально-розвивальній діяльності висловлюють їй заохочення, здібна дитина швидше знайде сміливість вирішувати завдання не як усі, а своїм власним, особливим способом.

Родина є тим середовищем, в якому складаються умови фізичного, психічного, емоційного та інтелектуального розвитку дитини. У родині (за умови її повноцінності й функціональності) відбувається задоволення практично всіх ранніх дитячих потреб, у тому числі потреб у любові й прихильності, в безпеці та захисті. Важливою умовою обдарованості, зокрема математичної, дитини є такі аспекти її взаємодії із членами родини, як: *структура родини та емоційний клімат у ній; стилі дитячо-батьківських відносин; ставлення батьків до обдарованості дитини.*

Ми поділяємо думку ряду дослідників про те, що структура родини обдаровано-

го теж має вплив на ступінь прояву в нього здібностей. Щодо структури родини, то загалом прийнято вважати, що найбільш сприятливими факторами для розвитку обдарованості є виховання в повній родині та відсутність молодших сиблінгів. Ряд науковців дійшли висновку, що більшість досліджуваних обдарованих (87%) виховувалося в повних сім'ях (О.М. Дьяченко, О.С. Белова, І.П. Іщенко та ін.). Дослідження Р. Зайонца показали наявність залежності стану розвитку інтелектуальної обдарованості дитини від кількості дітей у родині. Ним було також з'ясовано, що чим більше дітей у родині, тим нижчим є коефіцієнт їх інтелектуальності. Первістки зазвичай більше взаємодіють із батьками, ніж пізніше народжені їх брати й сестри, що і дозволяє їм краще розвиватися інтелектуально. Інколи в особливо обдарованих дітей виявляються літні батьки, для яких дитина є сенсом життя. Тобто вищевказані фактори свідчать про залежність розвитку здібностей дитини від кількості уваги батьків, яку вони приділяють їй, займаючись разом із нею діяльністю, що розвиває математичний інтелект.

Емоційний клімат у сім'ї відображує характер комунікацій між її членами та ступінь їх задоволення рівнем родинних стосунків. Конфліктні сімейні відносини особливо негативно позначаються на розвитку обдарованості дитини. Відомим є факт, що несприятливий емоційний клімат дисфункціональних родин породжує високий рівень тривожності дітей, проблеми з поведінкою, емоційну збудливість. Зрозуміло, що такий стиль відносин у родині негативно позначається на розвитку дитячої обдарованості. Натомість благополучні родини із теплими й міцними стосунками більш сприятливі для розвитку здібностей юного математика.

Розглянемо детальніше вплив на математичну обдарованість стилів дитячо-батьківських відносин. Тут йтиметься про виховальні позиції батьків відносно обдарованих дітей. Більшість педагогів та психологів сходяться на думці, що математично обдарована дитина потребує від батьків прийняття, ласки, схвалення та підтримки, оскільки повноцінний розвиток здібностей відбувається за умови емоційної рівноваги та цілковитій концентрації дитини на вибраній навчально-розвивальній діяльності. Окремі дослідники вказують на продуктивність впливу на розвиток обдарованості батьків протилежної статі. Цікаво, що Дж. Фрімен, С.Л. Бем пишуть про те, що обдаровані люди наділені психологічною андрогінією, тут мається на увазі поєднання жіночих і чоловічих рис характеру й поведінки. Гнучкість пове-

дінки, незасвоєння соціальних гендерно-рольових шаблонів надає їм можливість освоювати найрізноманітніші сфери діяльності. Значна частка досліджуваних із цих обдарованих в автобіографічних звітах писали про те, що основну підтримку і вплив на них чинили батьки протилежної статі. Особливо це стосувалося батьків обдарованих дочок. Вважаємо, що у випадку, коли математично обдарованою є дівчинка, така ситуація має цілком реальне підґрунтя: підтримка батька обдарованої дочки позитивно впливає на сталість її самооцінки та мотивації до розвитку в математиці, що попереджує втрату обдарованості (досить звичне явище для дівчат-підлітків, інтерес яких до математики згасає під впливом гендерно-рольових стереотипів, наявних у масовій свідомості).

Стилі виховання, засновані на жорсткому контролі, силовому тиску або ігноруванні, мають негативний вплив на розвиток здібностей обдарованої особистості. Р. Хесс та В. Шипман розділили батьківські стилі взаємодії на імперативний та інструктивний. Для імперативного стилю характерні такі особливості комунікації, коли від дитини вимагають цілковитої слухняності аж та слідуванню командам дорослого: «роби так, як я тобі казав», «не крутись», «йди сюди негайно» і т. ін. Виявлено, що імперативний стиль взаємодії розвиває в обдарованій дитині пасивну поступливість разом із залежністю та конформізмом. Такий стиль взаємодії перешкоджає розвитку ініціативності й креативності в дитини, що негативно позначається на розвитку її здібностей. Інструктивний стиль комунікації з дитиною є поміркованим: у стосунках більше рівноправ'я, з вуст батьків звучать прохання з поясненнями, а не команди, наприклад: «Прибери свої іграшки, будь ласка, бо зараз йдемо на прогулянку». Батьки спілкуються з дитиною «на рівних», їх розмови і вчинки свідчать про те, що їх вимоги до дитини обґрунтовані й виважені. Звісно, в даному випадку батькам набагато складніше впоратись із обдарованою дитиною, що не боїться піти на відкритий конфлікт з ними. Водночас вона усвідомлено виконує те, про що просять батьки і робить це набагато охочіше. У таких родинах дитина зростає небоязкою, ініціативною, чесною, вона не боїться дискутувати, відстоювати власну думку, що є сприятливими характеристиками для розвитку будь-яких здібностей, в тому числі математичних.

Одним із чільних факторів впливу родини на розвиток обдарованості є саме ставлення батьків до факту її наявності в дитини. Можна виділити такі різновиди ставлення:

- 1) негативне (різке неприйняття батьками факту обдарованості дитини);
- 2) байдуже (батьки не виявляють цікавості до здібностей дитини);
- 3) позитивне (батьки радіють обдарованості дитини і сприяють її розвитку);
- 4) надцінне (коли обдарованість дитини стає предметом гордості батьків, засобом втілення їх амбіцій та мрій).

Отже, в родинах, де любов та схвалення дитини не залежать від її успіхів у математиці, хоча рідні радіють її обдарованості, допомагають її розвинути, обдарована дитина має кращі стартові можливості розвитку власних здібностей. І навпаки – негативне або байдуже ставлення до дитячої обдарованості з боку близьких у більшості випадків призводить до її згасання. Найбільш виразно це простежується у втраті інтересу до математики з боку обдарованих дівчат-підлітків, що менше отримують підтримки для розвитку здібностей у математиці як із боку батьків, так і з боку соціуму загалом.

Тривале несхвальне батьківське ставлення до розвитку наявної обдарованості в дітях також може привести до емоційних розладів, неврозів і навіть психозів. Батьківська байдужість гальмує потенціал обдарованого, оскільки дитина не вважає захоплення математикою одним із перспективних напрямків її розвитку та можливої професіоналізації. Недостатність уваги до обдарованої дитини призводить до появи в неї внутрішніх конфліктів, що спричиняє зміни поведінки: боязкість, агресію і т.д. [5, с. 3]. Це саме відбувається, якщо члени родини намагаються реалізувати власні амбіції за рахунок обдарованої дитини, така їх поведінка теж зумовлює зниження самооцінки обдарованого, тривожність, недовірливість, коливання настрою. Тут можемо говорити про надвисокий рівень очікувань батьків від дитини та їх слабке розуміння обмеженості дитячих психофізіологічних можливостей. Ця неконструктивна батьківська позиція породжує в дітях болючий перфекціонізм, прагнення конкурувати, зумовлює навчальне перевантаження, що швидше гальмує розвиток математичної обдарованості, а не навпаки. Дослідницею Дж. Фрімен було виявлено, що надмірні батьківські амбіції породжують підвищення рівня агресивності в дітей. Як наслідок – у дорослому віці вони можуть відчувати незадоволення собою, неадекватність у сприйнятті себе. Емоційні порушення стають стіною для обдарованого математика на шляху до подальшого розвитку, адже просування й розвиток здібності в цій науці неможливі без врівноваженості, концентра-

ції уваги, повного заглиблення в завдання, коли дитина не відволікається на те, щоб отримати схвалення.

Можна зробити висновок, що ставлення батьків до математичної обдарованості в дитини – це один з основних факторів, що впливають на реалізацію її потенціалу в майбутньому, розширення її можливостей, і насамперед родина відіграє найважливішу роль у розвитку здібностей на найважливішому і ранньому етапі.

Слід брати до уваги те, що однією з основних проблем втрати потенціалу юного обдарованого математика є незнання батьків щодо особливостей виховання здібної дитини, особливо якщо йдеться про неявну обдарованість на фоні проблем із поведінкою, що у випадку обдарованих дітей є досить поширеним явищем. Якщо при цьому в школі дитина опиняється в педагогів, де зразкова поведінка є одним із основних чинників успішності, можемо прогнозувати, що здібності дитини в математиці на якомусь етапі згаснуть.

Вважаємо, що робота психологів та педагогів, які працюють з обдарованими дітьми, повинна включати програми психологічного супроводу родин, в яких вони виховуються. Це включатиме зустрічі з батьками в навчальному закладі, відвідування їх на дому з метою аналізу психологічного клімату родини, освітні лекції для батьків обдарованих, розширену консультаційну допомогу родинам у вихованні й навчанні математично обдарованого. У рамках психоедукації сім'ї та школи в рамках навчальних програм з підготовки вчителів у педагогічних університетах є необхідним спецкурс, який допоможе педагогу в практичній діяльності розпізнавати приховану обдарованість у дитині та розробити її індивідуальну навчально-виховну траєкторію.

На нашу думку, особливої уваги шкільного психолога вимагають математично обдаровані дівчата, оскільки ймовірність втрати мотивації до розвитку математичних здібностей у них надто висока. Вважаємо, що обдарована дівчинка та її родина повинні отримати максимум інформації від фахівців щодо можливих психологічних труднощів дитини, з якими вона стикатиметься в період підліткового віку та процесу оптації. Така просвітницька робота виконуватиме профілактичну функцію й слугуватиме орієнтиром для обдарованих дівчат та їх родин під час розгляду та вибору навчальних перспектив.

Висновки. Родина грає величезну роль у розвитку математичних здібностей та обдарованості дитини. Залежно від характеристик сім'ї (рівня інтелекту батьків, структури родини) та характеру взаємодії батьків із математично обдарованою дитиною (їх ставлення до обдарованості, комунікаційні стилі, характер контролю поведінки, емоційний клімат у родині) розвиток математичних здібностей дитини заохочується, стимулюється або уповільнюється, блокується. Вплив родини на розвиток інтелектуальних здібностей простежується у своєрідності індивідуальних характеристик математичної обдарованості дитини (залежно від того, чи сприяло сімейне середовище розвитку задатків дитини, «відповідальних» за формування математичного мислення й інтелекту, чи підтримувався її інтерес до математики, чи заохочувалась її наполегливість без зайвого тиску, чи відбувалось збереження й підтримка її навчально-розвивальної мотивації, чи схвалювались батьками спроби креативного підходу дитини до вирішення завдань).

На нашу думку, психологічна підтримка родин із обдарованими дітьми є одним із дієвих способів профілактики втрати обдарованості. У найпершу чергу це стосується сімей, де виховуються математично обдаровані дівчатка, чия розвивальна мотивація під впливом гендерно-рольових стереотипів починає згасати в середніх класах школи. Ще один важливий компонент профілактики втрати обдарованості – більш поглиблена спеціальна підготовка фахівців, що працюють із математично обдарованими дітьми та їх родинами, підвищення їх кваліфікації в галузі психології обдарованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коноплева Н. Легко ли быть вундеркиндом? / Н. Коноплева // Директор школы. – 2004. – № 3. – С. 54–59.
2. Крутецкий В.А. Психология математических способностей школьников / В.А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1968. – 432 с.
3. Крутецкий В.А. Психология / В.А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1980. – 352 с.
4. Ричкова В.В. Проблемы виховання обдарованих дітей у сім'ї / В.В. Ричкова // Молодий вчений. – 2011. – № 10. – Т. 2. – С. 181.
5. Шумакова Н.Б. Обучение и развитие одаренных детей / Н.Б. Шумакова – М. : Издательство НПО «МОДЕК», 2004. – 336 с.
6. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность: Кн. для учителей и родителей / В.С. Юркевич. – М. : Просвещение, 2011. – 136 с.